

Karina vant Årets bilde for «Prevensjon på russisk» i 1993. Bildet er tatt i november 1991 på en privat abortklinikk i Moskva. Karina og Bente Riise var til stede under hele operasjonen. Foto: Karina Jensen. Dette er en faksimile fra boken *Mor Russlands døtre*. Bildene fra boken er gjengitt med tillatelse.

Fagfelle­vur­dert

Et løfta blikk

Karina Jensen og norsk fotojournalistikk i årene 1980–1999

Sammendrag: Da fotojournalisten Karina Jensen ble uteksaminert fra Norsk Pressefotografskole i 1988, gikk hun inn i en bransje preget av store endringer. Frem til 1980-årene hadde pressefotografiet i stor grad blitt sett på som et vedheng til det skrevne, og pressefotografen som et tilskudd til journalisten. I takt med partipressens fall og større konkurranse mellom mediene begynte dette gradvis å endre seg. Det kom flere visuelle medarbeidere inn i pressens organisasjoner, og den visuelle journalistikken fikk en større rolle. Med etableringen av egne utdanningstilbud, først ved Norsk Pressefotografskole i Fredrikstad og senere Fotojournalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo, var fotojournalisten kommet for å bli. Denne artikkelen gir et innblikk i utviklingen som fant sted i norsk presse i årene fra 1980 til 1999 – sett gjennom historien til Karina Jensen, en ung fotograf som både representerte og utfordret hva det ville si å være fotojournalist.

Emneord: fotojournalistikk, pressefotografi, Karina Jensen, Aftenposten, journalistikk, fotojournalistutdanning

Håkon Benjaminsen

Fotojournalist og masterstudent i journalistikk
OsloMet
hakonben@gmail.com

1993. «Et bilde som er tatt med innsikt»

I februar 1993 stod seks personer på en scene foran et samlet Presse-Norge, fem menn og én kvinne. Kvinnen var kledd i en grønn¹ blazer, en svart høyhalset genser og store, runde øredobber.² Kjenner vi henne rett, hadde hun nok personsøkeren på beltet fremdeles.³ Hun var 29 år gammel. I mørket foran dem satt venner og familie, redaktører og journalister, og medlemmer av kongefamilien.⁴ Alle ventet på avgjørelsen om hvem som hadde vunnet norsk fotojournalistikk sin høyeste utmerkelse – Årets bilde. Jubelen slo over scenen da vinneren ble annonsert: «Karina Jensen.» Fotografen Leif Preus minnes senere at å se Karina på scenen «var en opplevelse som gav oss klump i halsen og tårer i øynene og som fremkalte våre mykeste følelser».⁵

Fotografiet Karina vant hovedprisen for, var

tatt halvannet år tidligere i Moskva. «Prevensjon på russisk» viser en ung kvinne som stiger ned fra operasjonsbordet på en abortklinikk, hjulpet av en sykepleier. Bildet formidler et nært og sårbart øyeblikk rett etter inngrepet. Karina hadde vært til stede hele tiden, kun utstyrt med et lite Leica-kamera for ikke å forstyrre. «Et bilde som er tatt med innsikt, og som gir innsikt», skriver juryen.⁶

Karina var på dette tidspunktet ikke noe ukjent navn i Presse-Norge. Hun hadde tidligere studert på landets første utdanning for fotojournalistikk – en utdanning som allerede i midten av 1980-årene hadde begynt å sette sterkt preg på norsk presse. Som frilanser hadde hun jobbet i en rekke redaksjoner

i flere deler av landet; nå jobbet hun som frilanser i Aftenposten. For mange var Karina en trygg og energifull venn i hverdagen,⁷ for andre en engasjert og samlende kollega.⁸ Studie-

venninnen Nina Rangøy hadde vunnet Årets bilde i 1989.⁹ Karina ble med dette den andre kvinnen som vant Årets bilde, og med det historisk.¹⁰

Denne artikkelen vil gi et innblikk i livet til fotojournalisten Karina Jensen, sett opp mot utviklingen som fant sted i norsk fotojournalistikk fra starten av 1980-årene

Karina Jensen ble i 1993 den andre kvinnen som vant Årets bilde

og gjennom 1990-årene.¹¹ Teksten er hovedsakelig basert på beretninger fra kilder som kjente Karina mens hun levde, skriftlige kilder hentet fra aviser og bøker, samt diverse arkiver, inkludert arkivet til Pressefotografenes klubb. I arbeidet for å belyse disse årene i norsk fotojournalistikk har jeg løftet en rekke problemstillinger jeg ønsker å besvare. Først, hvem var Karina Jensen? Hvilken utvikling fant sted innen norsk fotojournalistikk mellom 1980 og 1999? Og hva er arven etter denne epoken?¹²

1963–1986. «Pressefotografyrket passer også godt for kvinner»

Karina Jensen ble født på Drammen sykehus 20. oktober i 1963. Hun vokste opp i en enebolig i Lier sammen med foreldrene Randi og Jørgen og storebroren Eigil. Faren var dansk og jobbet på Aass Bryggeri i Drammen.¹³ Karina selv hadde dansk pass. Moren var bestyrer på en kafeteria i Drammen, og kom fra en odelsslekt som eide en større gård i Lier. Hun hadde derimot arvet lite, og familien opplevde tidvis dårlig råd. Flere somre i løpet av barndommen ble tilbragt på Sjælland i Danmark, hvor slekten til faren bodde. Minnene herfra og relasjonen til Danmark forble et viktig fundament for Karina resten av livet.¹⁴

Høsten 1970 begynte Karina på Høvik barne- og ungdomsskole i Lier. Her ble hun uteksaminert våren 1980, men da het skolen Stoppen barne- og ungdomsskole. Høsten samme år begynte hun på Drammen gymnas, hvor hun gikk til 1983. Karina trivdes på skolen, men hun var aldri skoleflink. Hun slet blant annet med å skrive.¹⁵ Hun hadde flere gode venner, og var aktiv med idrett gjennom ungdomsårene. Hun spilte blant annet håndball på Reistad idrettslag

Samtidig kjente nok Karina på familiens økonomiske situasjon. Tanker om karriere og det å «reise ut» lå fjernt fra hverdagen hjemme i Hasselbakken 9. Dette motiverte henne tidlig til å søke arbeid. Hun skaffet seg ekstrajobber ved Sønstrød Foto og American Photo i Drammen. Broren Eigil forteller at Karina fra disse jobbene lærte at man sjelden får noe gratis i livet. Rundt samme tid meldte hun seg inn i Lier fotoklubb. Etter at hun var ferdig på gymnaset, begynte Karina å jobbe som pleieassistent på Dikemark sykehus. Samtidig flyttet hun hjemmefra, ut til

de gamle tyskerbrakkene bygd i samme område.¹⁶

Venner beskriver en jente som var nysgjerrig, omtenkstom og engasjert i ungdomsårene, men som også var litt sjenert. Karina var usikker på hva hun ville gjøre med livet. Det hun visste, var at Lier og Drammen var for lite, sier venninnen Lillian Rype i dag.¹⁷ Karina ville løfte blikket og se mer av verden. Mot slutten av gymnaset ser det ut som ambisjonen om å finne arbeid som fotograf hadde begynt å forme seg, og fra jobben på Dikemark sykehus sparte hun penger til videre utdanning. På sensommeren 1986 sa hun opp jobben på sykehuset, pakket eiendelene sine inn i en Golf og satte kursen mot Fredrikstad. Her skulle hun begynne på Norsk Pressefotograferskole.¹⁸ Hun var 22 år gammel.

Norsk Pressefotograferskole (NPFS) var et nyoppstartet utdanningstilbud i Norge, og en milepæl innen profesjonaliseringen av pressefotografyrket. Selv om pressefotografi og pressefotografen hadde vært en del av nyhetsbildet siden 1890-årene,¹⁹ hadde disse aspektene ved journalistikken historisk blitt ansett som mindre viktige enn avisens tekst og skrivende journalister. Pressefotografiet selv ble ansett som et vedheng til den journalistiske teksten, og pressefotografene kunne bli behandlet som «andrerangs medarbeidere». Mens det eksisterte egne journalistutdanninger i Norge, var det frem til 1980-årene ikke mulig for fotografer i pressen å ta utdanning innenfor faget. Bakgrunnen til norske pressefotografer var derfor variert: Noen var selv lærte, andre kom fra kopistyrket, noen hadde utdanning fra utlandet, andre hadde gått fotolinjen på Sogn yrkesskole, og andre igjen hadde gått i lære hos portrett- eller atelierfotografer.²⁰

Utover 1970-årene hadde ønsket om en egen utdanning for norske pressefotografer begynt å finne grobunn, i takt med økende profesjonalisering og visualisering i pressen. Innen tiåret var omme, hadde Norsk Journalistlag poengtert i sitt handlingsprogram at en slik utdanning var nødvendig. I februar 1980 lanserte Thorbjørn Wale, leder for Institutt for journalistikk (IJ) i Fredrikstad, ideen om en egen fotoutdanning til bransjen. Arbeidet med å opprette den nye fotoutdanningen startet raskt, og gjennom våren 1980 ble det holdt en rekke møter mellom Pressefotografenes klubb og Journalisthøgskolen

i Oslo. Planen var å innlemme fotoutdanningen i den eksisterende, ettårige journalistutdanningen. Fokuset flyttet seg etter hvert til Institutt for journalistikk i Fredrikstad, hvor det allerede ble holdt kurs i fotografering og bilderedigering. Her ville nye pressefotografstudenter, gjennom et samarbeid med Glemmen videregående skole som hadde en eksisterende fotolinje, bli sikret «en god utdanning med den nødvendige kombinasjonen av det fototekniske og det journalistiske». Studiene skulle være praktisk orientert, med et fokus på kontakt og samarbeid med bransjen. Denne utdanningen skulle være toårig.²¹

NPFS introduserte en rekke ideer som senere hadde sterk betydning for norsk fotojournalistikk og presse, blant annet fokuset på å få kvinner inn i yrket og «en helhetlig forståelse av hva som lå i den journalistiske yrkesrollen».²² Og med et «særlig fokus på at tekst og foto stod i forhold til hverandre» introduserte skolen for alvor begrepet *fotojournalist* for studentene og yrkesutøverne, selv om skolen valgte å ha *pressefotograf* stående i navnet.²³ Denne begrepsendringen ble likevel omfavnet gradvis av bransjen.²⁴ I en landsdekkende annonse vinteren 1983 ble det reklamert for at fellesjournalistiske fag ville bli vektlagt ved studiet. Annonsen avsluttet med å si at «Pressefotografyrket har hittil vært mannsdominert, men passer også godt for kvinner».²⁵

1986–1988. En jente med «tjukt, tjukt, tjukt mørkt hår»

Da Norsk Pressefotografskole offisielt ble åpnet 11. oktober 1983, var den den første i sitt slag i Norden.²⁶ Knappt tre år senere hadde skolen fått et elitestempel i norsk pressemiljø. Mellom 1984 og 1986 hadde studenter ved skolen vunnet 13 priser ved den årlige prisutdelingen til Pressefotografenes klubb, inkludert den gjeve hovedprisen, Årets bilde.²⁷ Flere av studentene som møtte opp høsten 1986, følte en viss forventning til de kommende årene.²⁸ De hadde kommet gjennom et trangt nåløy; over 300 personer hadde søkt seg til utdanningen.²⁹ Hvert trinn bestod av én klasse på tolv elever. Klassen som samlet seg denne morgenen, bestod av syv menn og fem kvinner.³⁰ Kjønnsfordelingen var et bevisst grep fra skolens side, selv om kvotering aldri ble vedtektsfestet.³¹

Pressefotografenes klubb hadde på dette tidspunktet 290 medlemmer – av disse var kun 19 kvinner.³²

Blant studentene stod en jente som klassekameraten Annemor Larsen beskriver som en jente med «tjukt, tjukt, tjukt mørkt hår». Kanskje var hun litt «guttete» der hun stod uten sminke, med en kul klokke og «fornuftige» sko, mener Larsen.³³ Med sine 22 år var Karina noen år eldre enn de andre i klassen. Likevel var hun kanskje den med minst erfaring. Blant de tolv studentene var det både faglige og personlige forskjeller – noen hadde allerede jobbet i pressen før de kom til Fredrikstad, andre hadde kun tatt bilder på fritiden. Men skolen var flink til å plukke opp talent, noe det fort viste seg at Karina hadde mer enn nok av.³⁴

Kullet som startet høsten 1986, ble snart en svært sammensveiset gjeng – selv kalte de seg for «flokken».³⁵ Studentene jobbet døgnet rundt, og mesteparten av tiden ble tilbrakt på skolen, ofte i kjelleren og mørkerommet på instituttet. Alle fikk utdelt egne nøkler, og de kom og gikk som de ville.³⁶ Studentene hadde undervisning fra ni til tre stort sett hver dag, og i tillegg til fotoundervisningen skulle studentene lære å skrive og tegne ut layout. De hadde undervisning i samfunnsfag og medieforståelse. Ettermiddagene og kveldene ble tilbrakt ute på prosjekter. Hvis studentene ikke jobbet til midnatt, ble kveldene tilbragt på Newsman, den lokale puben i Fredrikstad sentrum. For mange av studentene føltes det som å leve i en egen boble.³⁷

En sentral del av studiet ved Norsk Pressefotografskole var samarbeidet med pressemiljøet. Studiet i seg selv var praktisk rettet, men studentene skulle også gjennomføre praksis ute i redaksjonene. Dette samarbeidet med Presse-Norge gikk ikke smertefritt i starten. Studentene fra Fredrikstad kunne møte en viss motstand i redaksjonene, kanskje spesielt fra den eldre garde fotojournalister – de som til nå hadde «sørget for utdanningen sin selv».³⁸ Også innen Pressefotografenes klubb var det skeptikere. Særlig frilansere følte at det nå ville bli en tøffere kamp om jobbene.³⁹ Denne skepsisen forsvant imidlertid fort. Da Karina trådte inn på Pressefotografskolen høsten 1986, var det vanlig praksis at redaksjoner rundt om i landet selv kontaktet Institutt for journalistikk på jakt etter

sommervikarer og studentutplasseringer.⁴⁰

Jeg har ikke funnet noen skriftlige kilder som kan kaste lys over hvor Karina hadde praksis og sommervikariater. Det som derimot er sikkert, er at Karina søkte seg andre steder enn resten av kullet hun studerte med. Mens mange fotostudenter ønsket seg inn i de store avisredaksjonene i Oslo og Akersgata, ville Karina «oppleve og gjøre noe mer, se mer av landet og forstå mer av Avis-Norge».⁴¹ I perioden juli 1987 til oktober 1987 – ett år inn i Karinas studietid – finner jeg fotografier tatt av Karina publisert i en rekke lokalaviser, blant annet i avisen *Finnmarken*.⁴²

I rollen som fotojournalist følte Karina at hun hadde funnet noe hun elsket, forteller vennene. Dette var en gave hun ikke skulle misbruke. På skolen ønsket hun stadig å bidra til felleskapet i klassen, både faglig og sosialt. Og etter hvert ble Karina et sosialt lim for mange i flokken. Mens flere reiste tilbake til hjemstedene sine i frihelger, valgte Karina ofte å bli igjen i Fredrikstad sammen med studentene som ikke hadde mulighet til å reise hjem. Det var tross alt ikke så langt hjem til Lier.⁴³ Hybelen til Karina ble snart et av flere samlingspunkt for fester og middager. Til bursdagen sin i 1987 inviterte Karina til hippieparty. Og da Einar Gerhardsen døde i september 1987, samlet flokken seg hjemme hos henne. Sammen satt de og fulgte med på nyhetene på NRK. Annemor Larsen husker at det var noe trygt ved henne, en naturlig autoritet som folk samlet seg rundt. Og alltid var hun på vei et eller annet sted – uredde og nysgjerrige på det ukjente.⁴⁴

Mot slutten av studietiden, i februar 1988, hospiterte kullet til Karina i avisen *Kvinnheringen* på Vestlandet. Hele redaksjonen, med unntak av redaktøren, tok seg fri og overlot avisen til studentene. Gjennom en uke «gjorde de alt», skrev studentene selv, «fra skrivning og fotografering, layout og tekstberegning, innskriving på dataanlegget og innhenting av stoff». På et bilde av klassen publisert i medlemsbladet til Pressefotografenes klubb skimtes Karina smilende i midten av gruppen. «Vi beviste en gang for alle at vi ikke bare er en gjeng masete unge foto-jyplinger, men egentlig folk som kan steppe inn på flere felter i en avisredaksjon – og gjøre en fullgod jobb», skrev studentene.⁴⁵

Utenom utdanningsløpet var Karina aktiv som fri-

lanser. Og vinteren 1988 hadde hun sitt første bilde på trykk i *Aftenposten*. Den tidligste publiseringen av et av Karinas bilder jeg fant i avisen, var trykket på forsiden av *Aftenposten* Aften 3. mars 1988. Her hadde hun fotografert en mann stående foran et maleri av Majorstuen, malt av Henrik Backer. Et lignende maleri hadde blitt stjålet fra Majorstuhuset kvelden før.⁴⁶ Fra dette punktet jobber Karina hovedsakelig for *Aftenposten* på frilansbasis. Gjennom 1988 er bildene hennes regelmessig på trykk i avisen.⁴⁷ Karinas bilder var også på trykk i *Aftenposten* gjennom sommeren 1988.⁴⁸

Det ble etter hvert tydelig at Karina hadde et talent for fotojournalistikk. Mens mange peker på at hun opplevde det skriftlige som unaturlig og vanskelig, kom det visuelle naturlig for henne. Flere venner beskriver henne som svært engasjert, med «et løfta blikk» både for det fototekniske og for hva fotojournalistikk kunne, og burde, være.⁴⁹ Hun ville også vise at hun ikke var noe dårligere enn guttene.⁵⁰ Det er likevel usikkert hva Karina selv tenkte om yrket hun var på vei inn i, da hun studerte. Var dette engasjementet til stede da hun startet på Norsk Pressefotografskole? Eller kom det senere, kanskje som et resultat av utfordringene hun møtte som nyutdannet fotojournalist?

Det som er sikkert, er at Karina selv anså fotojournalistikken, og sin rolle i pressen, som et uferdig prosjekt etter noen år som arbeidende fotojournalist. I årboken *Fra start til mål*, utgitt av Institutt for journalistikk i sammenheng med flyttingen av fotoutdanningen til Høgskolen i Oslo i 1995, understreket Karina at menn og kvinner bidrar til fotojournalistyrket på forskjellige måter. «Jeg opplever det ikke som noe spesielt å være kvinnelig fotojournalist i det daglige og med de oppgavene som skal løses der og da. ... Men det er opplagt viktig å ha kvinner i faget, blant annet fordi vi i sterkere grad er opptatt av å gå 'kjøkkenveien' når vi skal beskrive problemer – som et samfunn i krise».⁵¹ Kampånden i Karina kommer også frem lenger ned i teksten: «Men vi jenter må også bli flinkere til å markere oss, spesielt i forbindelse med de prestisjefulle jobbene. ... For å få slike jobber må vi stå på litt ekstra».⁵²

Det er verdt å bemerke at dette var refleksjoner

Et av de mange talende bildene Karina Jensen tok til boken Mor Russlands døtre. Faksimile fra boken, gjengitt med tillatelse.

Karina og venninnen Lillian Rype i Lillian og Orlas bryllup, nyttårsaften 1990. Karina var både forlover og fotograf. Som 1990-årenes første bryllup, ble det også sak i Aftenposten. Foto: Privat

gjort etter nesten et tiår i mediebransjen. Karina var på dette tidspunktet en prisvinnende fotojournalist med fast stilling i en av Norges største aviser, som hadde dekket store hendelser i flere deler av verden. Hvordan opplevde Karina situasjonen for kvinnelige fotojournalister da hun var på vei inn i yrket? Annemor Larsen som senere tiltrådte som fast fotojournalist i VG, fortalte: «På mange måter var det kanskje lettere for oss. Det var aldri noen som sa noe om at vi ikke skulle velge yrket vi ville ha. Det var mange av oss som fikk jobbsjanser nettopp fordi vi var kvinner. ... Det var en selvfølge for oss at vi kunne gå inn i den bransjen». ⁵³

Venninnen Mimsy Møller, fotojournalist i *Arbeiderbladet* og senere fast ansatt i *Dagsavisen*, hadde en lignende oppfatning: «Jeg tenkte aldri på kjønnsaspektet da jeg gikk inn i yrket. Jeg tenkte aldri 'fikser jeg det?'» Møller kom fra fotostudier i USA da hun fikk

deltidsjobb i mørkerommet i *Arbeiderbladet*, noe som etter hvert førte til flere engasjement som fotograf i avisen. Av kollegaene i fotoredaksjonen – tre menn og én kvinne – kom ingen fra NPFS. Hun konkluderte: «Jeg tror det har vært ganske allright å være kvinne i pressen.... Hvis noe har det vært et fortrinn, ikke en ulempe.» ⁵⁴

1988–1991. Fotojournalistikkens nye talspersoner

Sommeren 1988 flyttet Karina til Oslo. Her flyttet hun inn i Thereses gate 19 sammen med Lillian Rype. De var begge opprinnelig fra Lier og kjente hverandre gjennom felles venner fra russetiden. Mens Karina var på farten som frilanser, stort sett for *Aftenposten*, jobbet Lillian som script hos NRK. Karina var nå ferdig utdannet og ville ut i verden. «Fullstendig, fantastisk, positiv energi» husker Lillian henne fra denne tiden.

Når Karina ikke jobbet, hadde hun alltid noe planlagt. Skiturer, fjellturer – ofte på *Aftenpostens* egne fjellhytter – og dykkerkurs fylte kalenderen. For slike aktiviteter måtte hun ha riktig utstyr, og hun skaffet seg telemarkski og fjellski. Den tekniske interessen gled også over i hverdagen: Alltid gikk hun med personsøker og «skikkelige» klokker. Og kameraet var selvsagt alltid med.⁵⁵

Hvilken bransje var Karina så på vei inn i? Blant mange i norsk presse fantes det nok en oppfatning om at fotojournalistyrket krevde at man var tøff, med spisse albuer. Samtidig var pressen i stor grad et mannsdomene, med arbeidstider og et miljø som tradisjonelt var blitt beskrevet som «hardt, helseuvennlig og familieuvennlig».⁵⁶ Dette ble utfordret av generasjonen unge journalister og fotojournalister som begynte å komme inn i norsk presse fra midten av 1980-årene. Denne gradvise endringen, til dels et bevisst ønske fra ledende pressefolk, blant annet fra NPFS, var i høy grad likestilt mellom menn og kvinner.⁵⁷ Og NPFS var i hele sin levetid en sentral faktor for at kvinner kunne komme inn i fotojournalistyrket via skoleveien.⁵⁸

Norske medier gikk samtidig gjennom omfattende endringer da Karina var på vei ut fra Norsk Pressefotografskole. Denne perioden kan vi plassere under det Henrik G. Bastiansen, professor i medievitenskap ved Høgskulen i Volda, kaller «Det store hamskiftet», som omfatter årene mellom 1980 og 2000.⁵⁹ Dette var en tid som så etableringen av en rekke nye medier, samtidig som den historiske partipressen gradvis brøt opp. Journalistikken gikk samtidig gjennom en profesjonalisering, blant annet ved etableringen av nye utdanningstilbud og utviklingen av nye journalistiske idealer. Økende konkurranse gjorde aviser mer leserorienterte – bruk av fotografier og andre visuelle virkemidler fikk større prioritet, noe som førte til flere fotorelaterte stillinger i redaksjonene.⁶⁰ Mange aviser hadde store opplag og gode annonseinntekter, og med det sterk økonomi.⁶¹ Og for nyutdannede fotojournalister forelå det gode muligheter for arbeid, om enn i form av vikariater og frilanskontrakter. «Vi

kom nok inn i gullalderen til norsk presse ... Men selv da var det ikke jobber. Jeg fikk først et årsvikariat som journalist faktisk, og med det også som fotograf. Men jeg var ganske lei (av frilanstilværelsen) og vurderte å gi meg», forteller Signe Dons, som ble uteksaminert fra NPFS i 1985.⁶²

For til tross for den økende moderniseringen og visualiseringen i nyhetsmediene var det hard kamp om de faste stillingene. I likhet med Signe Dons gikk mange talentfulle fotojournalister på frilanskontrakter. Dette gjaldt også Karina. For henne skulle frilanstilværelsen vare i nesten seks år. Denne mangelen på sikkerhet skal ha plaget henne, og de dårlige vilkårene skal ha slitt på selvtiliten. Det var likevel vanlig praksis at aviser hadde frilansere «gående på gress» lenge før de fikk faste stillinger. Og for mange var det en kamp om å «holde seg fast» i redaksjonene.⁶³

Dons, som senere ble *Aftenpostens* første kvinnelige fotojournalist i fast stilling, hadde jobbet som frilanser i fem år da hun fikk fast jobb i 1989.⁶⁴ Som de to eneste kvinnene i *Aftenpostens* fotoredaksjon med 22 fotografer ble Karina og Signe gode venner. «Men vi var aldri konkurrenter», forteller Dons i dag.⁶⁵

Også Mimsy Møller forteller om stor tilgang på vikariater og frilansengasjementer. For henne skulle det ta ti år før hun fikk fast stilling i *Dagsavisen*, men i løpet av tiden som frilanser følte hun seg sjelden usikker på arbeidssituasjonen. «Jeg hadde utdanningen og erfaringen ... så ganske fort fikk jeg det ene engasjementet etter det andre.» Men etter flere år uten fast jobb opplevde også Møller å bli lei av frilanstilværelsen, og hun vurderte selv å slutte i bransjen på starten av 1990-årene. Da hun fikk fast jobb i 1995, var hun *Dagsavisens* andre faste kvinnelige fotograf, etter Joanna Butler.⁶⁶

Det ble tydelig for Karina og hennes kollegaer at de hadde gått inn i et yrke som manglet sterke talpersoner – noen som kunne ta til orde for flere faste stillinger og bedre arbeidsvilkår.⁶⁷ Slik startet et lengre engasjement for Karina. Hun meldte seg inn i Pressefotografenes klubb (PK) innen et år etter

For nyutdannede fotojournalister var det gode muligheter for arbeid, om enn i form av vikariater og frilanskontrakter

hun hadde startet på NPFS.⁶⁸ Her satt hun også som styremedlem fra 1989 til 1995.⁶⁹ I styret beskrives hun som en styrke «både som kvinne og som fotograf med stor faglig tyngde».⁷⁰ Som frilanser meldte hun seg etter hvert inn i *Aftenpostens* redaksjonsklubb. Trond Idås, som var klubbleder fra 1991, fikk tidlig et godt forhold til Karina. I klubben var Karina opptatt av å forbedre sine egne arbeidsvilkår, spesielt rettet mot en fast ansettelse, men hun ønsket også å få til noe for andre fotografer: «Det handlet ikke bare om henne, men om andre i hennes situasjon», forteller Idås i dag.⁷¹

Karina Jensen var samtidig verken den første eller den eneste kvinnelige fotojournalisten som bidro til å skape endring i norsk presse. Både personer nevnt i denne artikkelen og andre var viktige bidragsytere til utviklingen av fotojournalistyrket gjennom 1980- og 1990-årene.⁷² Kvinner hadde også før «Det store hamskiftet» vært sentrale pådrivere innen yrket, blant annet i Pressefotografenes klubb. Her kan vi trekke frem Rigmor Delphin, Norges første kvinnelige pressefotograf.⁷³ Delphin arbeidet som pressefotograf i *Alle Kvinners Blad* i 36 år, og bidro til å lage passbilder for flyktninger da Norge var under tysk okkupasjon. Etter krigen var hun aktiv i PK resten av sitt yrkesaktive liv og holdt hedersbetegnelsen «medlem nr. 1» i klubben.⁷⁴ Et videre tegn på endring kan vi se i referatet fra årsmøtet til Pressefotografenes klubb 24. april 1989, hvor styret besluttet å endre tittelen på styrelederen fra *formann* til *leder*. Bjørn Inge Karlsen ble dermed PKs siste formann, og gav stafettpinnen over til Bjørn Finstad som leder.⁷⁵

Vi ser også et skifte i hvilke begreper som ble benyttet om fotografer i pressen i denne perioden. Bruken av begrepet *pressefotograf* stod lenge som den vanligste betegnelsen for fotografer i pressen gjennom 1900-tallet, med en topp på starten av 1990-årene. Pressefotografbegrepet faller så sterkt utover 1990-årene, men det forsvinner ikke helt fra norsk presse.⁷⁶ Bruken av *fotojournalist* dukket først opp i norsk presse i 1959, men bruken forble lav frem

til slutten av 1980-årene. Utover 1990-årene øker bruken av dette nye begrepet eksponentielt, og tar over for pressefotograf som standardbetegnelsen for fotografer i norsk presse.⁷⁷ Dette er i tråd med, og til dels på grunn av, at nevnte NPFS og senere Fotojournalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo valgte å benytte seg av dette begrepet.⁷⁸ Styreleder ved Norsk Pressefotografskole, Sigmunn Lode, skrev følgende i 1995: «det er berettiget å si at skolen har medvirket til en utvikling bort fra pressefotografiet og over til billedjournalistikken. Hvis skolen skulle fortsatt, måtte den faktisk ha skiftet navn.»⁷⁹ NPFS benyttet selv også begrepet *bildejournalist* for studentene. Denne bruken forsvinner midlertid fra norske aviser etter 1995.⁸⁰

Til tross et økende fokus på fotografers – og kvinners – representasjon i redaksjonene, var pressen i 1980- og 1990-årene fremdeles preget av forskjeller mellom journalister og fotografer, og mellom menn og kvinner. Kvinner møtte fremdeles motstand som journalister og som fotojournalister. Og selv om anseelsen til fotojournalister hadde økt betraktelig i løpet av årene Karina hadde studert ved NPFS, var det fortsatt vanlig at fotografen ble gitt rollen som sjåfør ute på oppdrag. Dette ønsket Karina

å utfordre. Sammen med en rekke kvinnelige fotojournalister, mange også uteksaminert fra NPFS, tok hun derfor initiativ til en samling hvor kvinner kunne møtes og diskutere arbeidsvilkår, jobber og fotojournalistikk. Det faglige nivået måtte opp, mente Karina. Hun var derfor opptatt av å bygge felleskap mellom kollegaene og dele erfaringer. Også journalistene Bente Riise og Lina Schøyen ble del av denne eksklusive, dog uformelle, gruppen som senere ble kjent under kallenavnet «PK-jentene».⁸¹ Gruppen møttes i kollektivet til Jan Thomas Espedal og Lisbeth Michelsen, hvor de jobbet spesielt for å styrke etter- og videreutdanning for fotojournalister og for flere faste stillinger i redaksjonene.⁸²

Dette var én av flere grupper som jobbet for å styrke kvinners posisjon i pressen og ellers i samfun-

I 1980- og 90-årene var pressen fremdeles preget av forskjeller mellom journalister og fotografer

net. Bildebyråer som Hera og Samfoto var også aktive i dette arbeidet.⁸³ Hera ble stiftet i Oslo i 1987 av Anne Britt Kilvik, Annette Faltin, Grete Andrea Kvaal, Mimsy Møller og Kari Gorwitz,⁸⁴ med støtte fra Statens informasjonstjeneste og Norsk kulturråd.⁸⁵ Det var det første rene kvinnearkivet i Norden.⁸⁶ Målet var å bygge opp et bildearkiv med et bredt utvalg fotografier av kvinner. Frem til da hadde de fleste bildearkiver stor overvekt av bilder av menn, og bilder tatt av menn. Bildene som eksisterte av kvinner, viste ofte kvinnene i tradisjonelle roller, som på kjøkkenet eller i lek med barn. Det nye byrået skulle derfor ta bilder som viste «kvinner i arbeidslivet og kvinner i fritiden. Samhold, felleskap og venninneforhold. Kvinners forhold til menn, til barn og til hverandre. Gamle kvinner og unge kvinner». Anne Britt Kilvik sa til *Aftenposten*: «Det er viktig for oss å få frem at jenter finnes overalt. Det er ikke noen parole for oss, men verden består av to kjønn. Og da må vi ha bilder som viser det.»⁸⁷ I 1989 knyttet bildebyrået seg til Samfoto, noe som førte til at aktiviteten i gruppen gradvis fusjonerte med det større bildebyrået og fokuset på kvinner etter hvert ble nedprioritert.⁸⁸

For Karina ble tiåret avsluttet med et brak da hun i februar 1989 vant sin første pris ved Årets bildeutdelingen. Her ble hun tildelt 1. pris for portrett for fotografiet hun hadde tatt av LO-lederen Yngve Hågensen.⁸⁹ Venninnen Nina Rangøy, som hadde gått i klassen til Karina på NPFS, tok hjem hovedprisen, Årets bilde, for fotoserien «Det ække no' liv».⁹⁰ Rangøy var den første kvinnelige vinneren av hovedprisen i prisens tre tiår lange historie.⁹¹

1991–1993. Fotojournalistikk i bokform

I lys av den gode medieøkonomien og med gavmilde støtteordninger ble reportasjeprojekter og utenlandsreiser lettere å gjennomføre.⁹² For mange i norsk presse var det attraktivt å jobbe med utenriksjournalistikk – et område som hadde høy status i bransjen.⁹³ Mange unge fotojournalister, også mange kvinner, reiste derfor utenlands i denne perioden,

både som frilansere og gjennom redaksjoner.⁹⁴ Og for Karina, som ønsket å se og oppleve mer av verden, var dette ideelle forhold å komme inn i.

I juni 1991 ble Karina introdusert for Bente Riise, frilansjournalist i *A-Magasinet*, av fotojournalisten Frode Pedersen.⁹⁵ Riise og oversetter Isak Rogde arbeidet med et bokprosjekt som skulle dokumentere kvinners liv i Russland etter glasnost og perestrojka. De færreste i Norge visste særlig mye om Russland på begynnelsen av 1990-årene, og folk var nysgjerrige på hvordan vanlige russere levde og tenkte. Kjempen i øst var i ferd med å falle, og bokprosjektet skulle dermed gi et innblikk i kvinners liv i et land som inntil nylig hadde vært vanskelig å dokumentere for norsk presse. Riise ville blant annet inn på fødselsklinikker og abortklinikker, steder hvor menn ikke alltid hadde tilgang. Hun ønsket derfor å ha med en kvinnelig fotojournalist på prosjektet.⁹⁶

For Karina var dette et naturlig neste steg i karrieren. Heltene hennes var fotografer som Robert Capa, David «Chim» Seymour og Henri Cartier-Bresson, alle legendariske medlemmer i fotobyrået Magnum. Portrettfotografen Anna-Lou Leibovitz var også en sterk innflytelse for Karina. Hennes forkjærlighet for klassisk svart-hvitt-fotografi stammet fra denne gruppen. Kanskje hadde

hun et litt romantisk forhold til disse tidlige kjempene innen fotoverdenen som dekket konflikter og hendelser verden rundt. Men i starten var Karina likevel usikker på sin rolle i Russland-prosjektet, for det var uvanlig å ha med fotograf i sakprosa-bøker. Det kostet mer å trykke bøker med foto, og forlaget spurte om det virkelig var nødvendig. Bente Riise og Isak Rogde var derimot sikre på at foto skulle med. På det første møtet med forlaget fikk de høre at boken «kanskje kunne ha ti bilder».⁹⁷ Sluttresultatet endte opp med 36.⁹⁸ Prosjektet markerte seg også som første gang Gyldendal forlag sendte en fotograf sammen med forfattere til utlandet for å produsere en reportasjebok.⁹⁹

Karina ankom Moskva i september 1991. Måned

Sammen med flere andre tok Karina initiativ til en samling hvor kvinnelige fotojournalister kunne møtes og diskutere arbeidsvilkår, jobber og fotojournalistikk

Karina Jensen på Hotel Bega i Moskva, september 1991. Foto: Bente Riise

før hadde medlemmer av det sovjetiske kommunistpartiet forsøkt å stanse reformene igangsatt av president Mikhail Gorbatsjov. Kuppet mislyktes, og journalistene landet i en nasjon preget av en svært anspent stemning. Trioen tok inn på Hotel Bega, rett ved Hippodromen i hovedstaden. På et bilde tatt av Riise i september, står Karina på balkongen utenfor hotellrommet og ser ut mot byen. Man kan undre seg over hva hun tenkte i det øyeblikket. Hun var langt fra Lier nå.

Under reisen oppholdt de seg for det meste i Moskva. Dagene var intense, og de jobbet ofte døgnet rundt. Karina viste seg som en kompetent og profesjonell journalist. De var «journalister inn i ryggmargen», minnes Riise, og de to fikk snart et sterkt, faglig vennskap. Felles lå engasjementet for fotojournalistikk. Riises dedikasjon for bedre vilkår for fotojournalister traff utvilsomt Karina sterkt. Det var noe hun selv kunne kjenne seg igjen i.¹⁰⁰

Reisen varte i to uker. Tilbake i Oslo jobbet Karina i *Aftenposten* fra slutten av september til midten av november.¹⁰¹ 20. oktober 1991 feiret hun 28-årsdagen sin. Snart sto en ny russlandreise for tur, og i midten av november var de tre tilbake i Moskva. Denne gangen gikk reisen videre østover, over Uralfjellene til Magadan på Russlands stillehavskyst. Her intervjuet de kvinnelige skiutøvere, nomader og tidligere Gulag-fanger. Da de returnerte til Moskva, tilbragte Karina og Bente Riise en dag på abortklinikken, hvor Karina tok fotografiet hun senere skulle vinne Årets Bilde for. Journalistene passet også på å ta avbrekk og nyte reisen underveis. I Moskva tok de massasje annenhver dag. Og om kvelden etter jobb, en liten klunk Gammel Dansk. Det insisterte Karina på. Reisen varte denne gangen i fire uker.¹⁰²

Gjennom vinteren 1992 fortsatte Karina arbeidet i *Aftenposten*. Men etter å selv ha arbeidet i utfordrende situasjoner i Russland, så hun nå behovet for et ster-

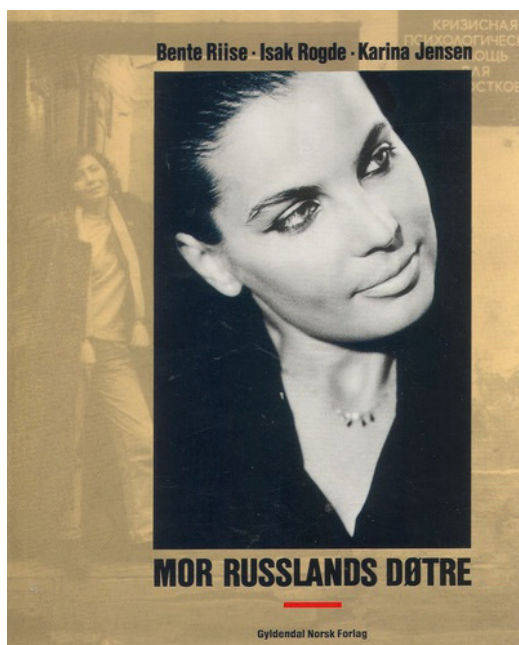
Isak Rogde, Bente Riise og Karina Jensen i Moskva, desember 1991. Foto: Aleksej Sosonov

kere omsorgsapparat rundt ansatte i redaksjonene, blant annet med muligheten for debriefing etter utfordrende oppdrag. I norsk presse på denne tiden var det fortsatt uvanlig å søke oppfølging etter traumatiske erfaringer; mange journalister var opptatt av at det ikke var de selv som var ofre i slike situasjoner. Men etter å ha dekket borgerkrigen i Jugoslavia var det flere som kom tilbake med et ønske om debriefing og oppfølging; noe *Aftenpostens* redaksjonsklubb – der Karina selv var aktiv – tok videre til ledelsen. Administrerende redaktør Kjell Harberg lyttet, og *Aftenposten* etablerte dermed en av landets første oppfølgingstilbud til journalister og fotografer, ledet av krisepsykolog Gjermund Tveito.¹⁰³ Karina søkte selv hjelp i dette tilbudet. «Hun var sterk nok til å vise at hun var svak», skrev Harberg senere.¹⁰⁴

Samtidig jobbet hun med bildene fra Russland. Hundrevis av bilder skulle vurderes. Utvalg skulle gjøres. Mye av dette arbeidet gjorde hun sammen

med Bente Riise, som, sammen med Isak Rogde, jobbet iherdig for å få skrevet ferdig boken, nå under navnet *Mor Russlands døtre*. Karina leste alle kapitlene og kom med innspill der hun mente det var nødvendig.¹⁰⁵ Før publiseringen av boken inviterte Karina og Riise en av kvinnene de hadde intervjuet i Russland, på besøk til Norge. Under oppholdet bodde hun i leiligheten til Karina. Høye og usminkede Karina, som alltid bar på personsøker og store klokker, var et uvant syn for russeren. «Karina is not a woman» utbrøt hun, «she is a technical cowboy.»¹⁰⁶

Boken *Mor Russlands døtre* ble utgitt i 1992, og viste seg å ha stor betydning for journalistene bak. Bente Riise ble nedringt av fotografer som ville lage fotobøker. Og for Karina kom russlandsprosjektet til å bli definerende for hvem hun var som fotograf.¹⁰⁷ Under et senere intervju med medlemsbladet til Pressefotografenes klubb, *PK-nytt*, fortalte Karina i detalj om reportasjereisen. Trioen hadde «kjempe-

Boken *Mor Russlands døtre* med fotografiene til Karina Jensen ble utgitt i 1992.

ambisjoner» før de reiste til Russland, fastslo hun. Hun fortalte om utfordringene med å få forlaget til å gå med på å sende fotograf til landet og om arbeidet på snødekte tundraer; om møtet med russiske kvinner i alle aldre og fra alle samfunnslag. Hun fortalte også hvordan det tunge fotoutstyret hadde ført til at hun hadde fått problemer med ryggen, noe som ikke var uvanlig blant fotojournalister på den tiden.¹⁰⁸

Leseren fikk samtidig et innblikk i hvordan Karina jobbet som fotojournalist. «Jeg var fast bestemt på å ta meg god tid til å bli kjent med folk, kanskje ta bilder først dagen etter ... men akkurat Så (sic) god tid fikk vi jo ikke, da», sa hun til Annemor Larsen, som intervjuet henne for medlemsbladet.

Det var heller ikke alle bildene Karina tok, som hun umiddelbart var fornøyd med. Da Bente Riise og Isak Rogde ønsket å ta med et bilde av en tenåringsjente fra landsbygda Krivtsovo, var Karina usikker. «Jeg hadde en følelse av at det ikke stemte i det hele tatt», sa hun om bildet. Men snart vokste portrettet på henne. «Jeg tror ikke man alltid er like bevisst på i hvilket øyeblikk man tar et godt bilde. Det at andre

så ting ved bildet som jeg først ikke så, forteller bare om at bilder kan komme til å leve sitt eget liv. Det er jo likefullt mitt bilde», understreket hun.¹⁰⁹

I februar 1993 vant Karina 1. pris for nyhetsreportasje, 3. pris for årets reportasje, og hovedpremien, Årets bilde, under utdelingen av Årets bilde.¹¹⁰ I boken *Årets bilde '92*, utgitt av Pressefotografenes klubb i sammenheng med prisutdelingen, beskrives Karina som «et typisk eksempel på den kommende generasjon pressefotografer». Teksten tegnet et bilde av en «arbeidssom» og «målrettet» fotojournalist, «full av temperament og impulsivitet», og understreket at Karinas «mål er alltid å ta mer menneskelige bilder». ¹¹¹ Kulturminister Åse Kleveland gratulerte Karina med et håndskrevet kort,¹¹² og fagbladet *Journalisten* intervjuet en «lett fortumlet og lykkelig Karina Jensen». Til fagbladet uttalte hun at «Russland hadde aldri greid seg uten kvinnene. De tar ansvar for alt, mennene kommer og går som de vil». ¹¹³ At Karina valgte å bruke dette intervjuet til å fremme en sak, var helt i tråd med hvem hun var som person og som fotojournalist. Venn og studiekamerat Geir Hus skrev senere: «For Karina handlet ikke jobben som pressefotograf om bare å registrere livet rundt henne, Karina ville også gjennom bildene sine tilføre leserne engasjement.»¹¹⁴

Ekspansjonen som fant sted i norsk fotojournalistikk i denne perioden, blir også tydelig ved Årets bilde-konkurransen i 1993. Til utdelingen i 1986 ble 865 innsendte bilder vurdert av juryen – en rekord.¹¹⁵ For utdelingen i februar 1993 ble det vurdert hele 1849 innsendte bilder.¹¹⁶

Rundt samme tid som Karina vant Årets bilde, flyttet Lillian Rype og mannen Orla til København. Karina bodde da en periode i Majorstuveien 35a, før hun etter hvert kjøpte sin egen leilighet i Drammensveien 50E.¹¹⁷ Leiligheten var en romslig tre-roms, med hvitt kjøkken og en stue farget dyp rød.¹¹⁸ 20. oktober 1993 fylte Karina 30 år.

Det er viktig å bemerke at til tross usikkerheten som førte med frilanstilværelsen, kunne Karina og flere av kollegaene hennes leve greit som frilansere – både Karina selv og Signe Dons kjøpte egne leiligheter sentralt i Oslo fra frilansarbeid hos *Aftenposten*.¹¹⁹ Det var samtidig vanlig praksis at frilansere holdt

Nr. 7 - 15. februar 1992

Russerne er redd en fremtid med sult, armod og anarki. Forhåpninger er blitt til frykt for sosialt opprør. Men moder Russland har alltid møtt motgang med styrke. I dag starter serien om det nye Russland.

HVA NÅ, MODER RUSSLAND?

I 1992 var interessen for Russland stor. Det var Karina Jensen som hadde tatt forsidebildet til Aftenpostens Russland-serie i februar det året.

seg til én fast oppdragsgiver.¹²⁰ Lojalitet var viktig – jobbet man frilans i *Aftenposten* én dag, gjorde man ikke oppdrag for VG den neste.¹²¹ Karina jobbet selv primært for *Aftenposten* gjennom hele sitt yrkesliv.

1994–1997. Nye trender og omgivelser

Karina fikk endelig fast jobb i *Aftenposten* 1. januar 1994.¹²² Før dette hadde hun hatt ett krav til avisen hun så lenge hadde jobbet for: Frilansfotografen Stein Bjørge skulle også gis fast jobb.¹²³ Han hadde vært frilanser like lenge som Karina.¹²⁴ Slik ble det at 1. januar 1994 fikk også Bjørge fast stilling i *Aftenposten*. De to hadde hele tiden jobbet ved siden av hverandre, begge med drøm om fast stilling og sikre arbeidsvilkår. De var hardtarbeidende konkurrenter og gode kollegaer. Men Karina fortalte aldri Bjørge at hun hadde hjulpet ham til å få fast jobb. Det var først etter Karinas død at han fikk vite av Trond Idås hva Karina hadde gjort for ham.¹²⁵

Som fotojournalist fortsatte Karina å reise. Fra starten av 1990-årene dekket hun apartheid i Sør-Afrika, kvinners rettigheter i Pakistan, kvinnekonferansen i Kina, krigen i Bosnia og presidentvalgkampen til Bill Clinton i USA.¹²⁶ Karinas fokus på å møte folk som et medmenneske førte også til at hun ble godt kjent med menneskene hun møtte som fotograf. Hun og Lillian Rype traff Nina Ananiashvili, prima ballerina ved Bolsjoj-balletten i Moskva og tidligere portrettert for *MorRusslands døtre*, i København.¹²⁷ I Oslo gikk Karina og Ananiashvili sammen ut på café og spiste middag med Isak Rogde og Bente Riise. Det ble middager og bilturer også med skiløperen Raisa Smetanina og hennes kolleger på det russiske skilandslaget.¹²⁸

Karina og flere av hennes studiekamerater hadde nå snart et tiår med erfaring i bagasjen. Mange begynte å få faste jobber i norsk presse, flere med stadig arbeid også som frilansere.¹²⁹ Noen tidligere studenter fra NPFS fikk også ledende stillinger i rikspresen.¹³⁰ Karinas generasjon fotojournalister hadde med andre ord en høy posisjon i det norske pressemiljøet.¹³¹ Men nye tider stod for tur. Med synkende annonseinntekter tok «gullalderen» etter hvert slutt.¹³² Arbeidsmarkedet for fotojournalister ble dårligere, og det ble færre faste stillinger for visuelle medar-

beidere.¹³³ Nye fotostudenter så pessimistisk på muligheten for faste stillinger etter endt utdanning.¹³⁴ Disse studentene møtte samtidig en rekke andre utfordringer på vei inn i fotojournalistyrket: Det var flere fotojournalister i bransjen,¹³⁵ de måtte kunne mer,¹³⁶ og som frilansere tjente de mindre enn fotojournalister i faste stillinger.¹³⁷ Med krympende budsjetter ble det vanskeligere å gjennomføre utenlandsreiser og reportasjeprojekter.¹³⁸ Utover 1990-årene ble fotojournalister nødt til å livnære seg fra flere oppdragsgivere, både journalistiske og kommersielle. Mye tyder på at disse trendene vil fortsette.¹³⁹

Endringer i yrket bidro til endringer på utdanningene. Norsk Pressefotografiskole hadde på starten av 1990-årene eksistert i snart ti år, og selv om skolen hadde blitt kjent for et godt miljø og god journalistikkundervisning, ble både det fotofaglige og det administrative kritisert i en evaluering fra 1992. Samtidig hadde skolen til tider hatt «store økonomiske problemer» – per elev var utdanningen en av landets dyreste. Omtrent samtidig kuttet Kirke- og utdanningsdepartementet støtten til skolen. Og det ble da besluttet at NPFS skulle gjøres om til en høyskoleutdanning, i likhet med de andre journalistutdanningene i Norge.¹⁴⁰ Sommeren 1995 ble derfor Norsk Pressefotografiskole innlemmet i Høgskolen i Oslo, dog med betydelige endringer i lærerplanen og i utdanningens målsetning.¹⁴¹

Ønsket etter denne endringen var å skape en utdanning som «ivaretok den praktiske arven fra Fredrikstad og de teoretiske innsiktene som måtte til i høyskolesystemet».¹⁴² Ved ansettelsen av de første lærerne, Per-Anders Rosenkvist og Bernt Eide, ble utdanningens formål i stor grad definert ut fra utfordringene datidens fotojournalister møtte i yrket. Fotojournalistens rolle i avisredaksjonene ble redefinert, med et større fokus på at fotografer skulle ha «egne journalistiske ideer, og at fotografiet i sitt vesen var like journalistisk og fortellende som det tekst og verbalspråk var».¹⁴³ Fotojournalistenes rolle og posisjon var ønsket styrket i redaksjonene. Navnet ble bevisst endret for å understreke det journalistiske – fotografer i pressen var også journalister: Utdanningen skulle nå hete Fotojournalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo.¹⁴⁴ Utviklingen som hadde funnet sted

Karina og Lillian under dåpen til Lillians datter, påsken 1998.
Datteren arvet senere bunaden til Karina. Foto: Privat

innen norsk fotojournalistikk de siste ti årene, skulle med andre ord fortsette, men nå i en ny retning og i nye omgivelser.¹⁴⁵ Norsk Pressefotografskole hadde på dette tidspunktet hatt 108 studenter,¹⁴⁶ av disse hadde 48 vært kvinner.¹⁴⁷ Og i Pressefotografenes klubb var utviklingen tydelig: Klubben hadde nå 46 kvinnelige medlemmer.¹⁴⁸ Samtidig hadde det totale medlemstallet blitt tredoblet siden 1970-årene.¹⁴⁹

I motsetning til NPFS innførte den nye fotoutdanningen anonyme opptaksprøver for studentene.¹⁵⁰ Det ser ikke ut til at dette påvirket kjønnsfordelingen i stor grad, selv om de to første kullene hadde dobbelt så mange menn som kvinner. Lærer Per-Anders Rosenkvist poengterer at de anonyme opptaksprøvene kan ha gjort at menn lettere kom

gjennom nåløyet til utdanningen i starten, da disse kunne ha mer yrkeserfaring før de søkte seg inn til studiet.¹⁵¹ Kjønnsfordelingen ved Fotojournalistutdanningen har uansett vært relativt jevn, med totalt 97 kvinner og 116 menn, frem til og med våren 2020.¹⁵² Til tross for denne betydelige økningen kvinnelige fotojournalister er det, per 2020, likevel kun fire kvinner som har vunnet hovedprisen under Årets Bilde, av 26 utdelinger etter 1993.¹⁵³

Avslutningsvis kan vi trekke frem tre markante utviklingstrekk fra denne perioden vi har sett på, som fortsatte å påvirke og reflektere norsk fotojournalistikk i årene som fulgte, helt frem til i dag. Først kan vi se en *tydelig og økende yrkesforståelse* blant fotojournalister. Ideen om hva en fotojournalist kunne og skulle være, ble i stor grad støpt i årene etter at Karina Jensen gikk ut i yrket. Dette var en utvikling ført frem av interesseorganisasjoner, utdanninger som NPFS og senere Fotojournalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo, og ikke minst av fotojournalistene selv. En rekke unge fotojournalister, inkludert Karina Jensen, satte sine preg på yrket, og var med på å definere hva det ville si å være fotograf i pressen, og hva denne skulle gjøre. Man ser en tydelig utvikling mot en mer human, representativ og fortellende fotojournalistikk, med et tettere bånd til det skrevne.

Videre kan man peke på flere sterke *fellesskap* som vokste opp blant fotojournalister, spesielt i de store byene. I Oslo samlet fotojournalister seg i egne grupper og fellesskaper. Her tok de blant annet grep for å øke kompetanse og styrke rettigheter, samt bistå og hjelpe hverandre som fotografer. Noen jobbet også aktivt for å styrke kvinners kompetanse og representasjon. I Bergen ser vi lignende tendenser i *Bergens Tidendes* fotoredaksjon.¹⁵⁴ Samtidig har generasjonen som gikk ut i yrket på slutten av 1980-årene og starten av 1990-årene, utvilsomt blitt *rollemodeller* for fotojournalister som kom etter.¹⁵⁵ Dette var likevel ikke noe denne generasjonen nødvendigvis aktivt forholdt seg til eller strebet mot. Uansett står en rekke fotojournalister fra denne epoken – både menn og kvinner – igjen som forbilder for dem som kom senere. Dette kan spesielt gjelde for kvinnelige fotojournalister, som frem til da hadde hatt få rollemodeller å se opp til i bransjen.¹⁵⁶

1998–1999. «Barnet Karina aldri fikk»

Gjennom vinteren 1998 husker venner at de tenkte at noe var annerledes med Karina. Hun som vanligvis var så aktiv og energifull, ble fort sliten. Ofte var hun litt fjern. Hun klaget over stadige smerter i hodet.¹⁵⁷ Flere av Karinas venner ba henne oppsøke psykolog, hun virket deprimert, tenkte de. Men Karina sa nei. Hun mente hun trengte en forandring, et friår for å gjøre noe nytt. Hun ønsket å lære mer og gi seg selv flere arbeidsmuligheter. Tidlig i 1998 søkte hun derfor ett års permisjon for å kunne videreutvikle seg som fotograf i Danmark.¹⁵⁸ Hun hadde alltid følt seg hjemme i Danmark, halvt dansk som hun var. Nå ønsket hun å jobbe som stillfotograf i den danske filmindustrien. At Lillian Rype allerede hadde flyttet dit, spilte også en rolle. Så i juni 1998 pakket Karina alt hun eide, leide ut leiligheten i Oslo og kjørte flytelasset til København.¹⁵⁹

Men gjennom sommeren 1998 ble smertene i hodet verre. I august reiste Karina en kort tur tilbake til Oslo for å besøke sin faste kiropraktor. Han reagerte på smertene hun beskrev og sendte henne umiddelbart til røntgen. Kort tid etter var Karina på vei til Ullevål universitetssykehus for å bli hasteoperert. Røntgen hadde vist at hun hadde en aggressiv svulst i hjernen. Det viste seg umulig å fjerne hele.¹⁶⁰ Hun fikk strålebehandling. Det flotte, tykke håret forsvant.¹⁶¹ I slutten av august besøkte Karina kollegaene i *Aftenposten*. «Jeg lever vel på lånt tid», sa hun. Hun smilte, prøvde å være optimistisk, men innerst inne forstod hun trolig alvoret i situasjonen. Hun hadde reist inn til arbeidsplassen i Akersgata for å spørre om det var mulig å utsette permisjonen hun hadde fått innvilget et halvt år tidligere, slik at hun kunne få sykepenger. En ny operasjon var forestående.¹⁶² København måtte vente.

Karina fikk aldri reist tilbake til Danmark. Hun ble fort dårligere. Venner og bekjente kom for å være sammen med henne på sykehuset. Det ble tent lys og spilt musikk.¹⁶³ Karina Jensen døde på Hospice Lovisenberg den 8. november 1998, 35 år gammel. Hun ble bisatt i Frogner kirke i Lier, klokken 11.00, fredag 13. november 1998.¹⁶⁴

I februar 1999 gikk frilansfotografen Knut Egil Wang opp på scenen under utdelingen av Årets bilde. Her

møtte han Bente Riise og Randi Jensen, Karina Jensens mor. Sammen overrakte de ham det aller første stipendet fra det nyopprettede Karina Jensens Minnefond.¹⁶⁵

Fire måneder tidligere, i november 1998, ble en rekke personer som kjente Karina, enige om å gå sammen for å skape noe i hennes minne. De ville gjøre noe stort. Det ble starten på et minnefond dedikert fotojournalister; målet var rett ut av Karinas ånd – pengene skulle gå til utvikling og til muligheten for å vokse faglig. Fondet ble «barnet Karina aldri fikk», mener Bente Riise, som tiltrådte som fondets styreleder.¹⁶⁶ Totalt samlet Karina Jensens Minnefond inn over 650 000 kroner. Norsk Journalistlag, Pressefotografenes klubb og en rekke avisredaksjoner bidro med midler. Minnefondet fortsatte å dele ut stipender til unge fotojournalister hvert år frem til 2019, da fondet ble lagt ned. Totalt hadde da 34 stipender blitt delt ut, hvorav 18 hadde gått til kvinner.¹⁶⁷ Kort tid senere annonserte Norsk Journalistlag at de ville videreføre støtten – og tredoble utdelingssummen – nå under navnet Karina-stipendet.¹⁶⁸

Noter

- 1 I en artikkel i *Journalisten* 12. februar 1993 ser det ut som blazeren til Karina er mørk blå. Dette er mest sannsynlig et resultat av blitzten på kameraet og trykksverten i *Journalistens* papirutgave.
- 2 *Journalisten*, 14. februar 2019
- 3 Venninne og kollega Bente Riise, intervju 21. april 2020
- 4 *Journalisten*, 12. februar 1993
- 5 *Aftenposten*, 9. november 1998
- 6 *Journalisten*, 12. februar 1993
- 7 Venninne og studiekamerat Annemor Larsen, intervju 14. april 2020
- 8 Venn og kollega Trond Idås, intervju 16. april 2020
- 9 *Journalisten*, 12. februar 1993
- 10 Intervju Bente Riise
- 11 Artikkelen bygger på en eksamensoppgave til masteremne i Mediehistorie ved OsloMet våren 2020.
- 12 Jeg har gjennom denne artikkelen hovedsakelig sett på Karina Jensen som person og som fotograf i pressen. Jeg har ikke analysert arbeidet hennes, og de analyser og meninger som kommer frem, er gjort av kilder, og det vil stå i teksten hvem som har gjort slutningene. Jeg har likevel plassert Karinas arbeid inn i en bredere kontekst, hovedsakelig basert på hvordan Karina selv og andre i norsk presse omtalte og diskuterte norsk fotojournalistikk mens hun levde. Jeg stiller samtidig noen spørsmål gjennom artikkelen. Dette er spørsmål som jeg selv sitter igjen med etter endt arbeid, og som fremdeles står ubesvarte. Jeg har valgt å beholde disse spørsmålene for å belyse dette «ubesvarte».

Jeg som forfatter har også bidratt til fremstillingen av Karina gjennom hvem jeg har intervjuet, og hvilke skriftlige kilder jeg har brukt. For å sikre et mest mulig dekkende kildegrunnlag strukturerte jeg arbeidet i tre faser: Først intervjuet jeg en rekke personer som kjente Karina, etter å ha fått et grunnleggende bilde av henne studerte jeg så Karinas arbeid og tid i norsk presse gjennom skriftlige kilder. Fra dette kunne jeg identifisere noen overordnede temaer som veiledet meg videre i arbeidet. Til slutt studerte jeg den overordnede historien til norsk presse mellom 1960-årene og 1990-årene med mål om å plassere Karina inn i en bredere sosiokulturell kontekst. Etter hvert som jeg beveget meg til fase to og fase tre, var det ofte nødvendig å gå tilbake en eller to faser og gjøre intervjuer med nye personer, eller dykke ned i nye tekster som kom frem etter hvert. Slik sett har arbeidsmetoden for denne oppgaven speilet Norman Faircloughs tredimensjonale modell for diskursanalyse (Fonn 2013: 4–7; Hågvær 2013: 204).

Alt i alt fikk jeg få varierende beskrivelser av Karina. Men Presse-Norge er lite, og Karina var en kjent person i bransjen mens hun levde. Selv om jeg har forsøkt å gi en dekkende skildring av Karina og hennes arbeid, har de levende kildene jeg har brukt i dette arbeidet, selv tolket og strukturert historien om Karina, både mens hun levde og senere. Som vinner av Årets bilde og etter oppstarten av minnefondet i hennes navn, forble Karina et kjent navn i pressemiljøet også etter sin død. Minnefondet spesielt kan gi visse positive assosiasjoner om Karina. Det er derfor ikke utenkelig at dette positive aspektet ligger fremst i kildenes bevissthet i dag. Ut fra dette har jeg vært nøye med å gi kildene mine tid og mulighet til å tenke tilbake, samtidig som jeg har brukt skriftlige kilder til å vurdere og hvor mulig, bekrefte, kildenes beretninger.

13 Venninne Lillian Rype, intervju 10. mai 2020

14 Bror Eigil Jensen, intervju 12. mai 2020

15 Intervju Bente Riise; intervju Eigil Jensen: Karina skrev sjelden. Jeg har ikke funnet noen tekster skrevet av henne alene, verken i profesjonell eller personlig sammenheng. Dette er i seg selv interessant når vi ser på Karina som person. Som Espen Søybye skriver: « Dette tomrommet, denne mangelen på kilder, er en utrolig viktig kilde » (Søybye 2012: 141). En rekke kilder kommenterer nettopp at Karinas ikke likte å formulere seg skriftlig, at hun ikke syntes hun fikk det til.

16 Intervju Eigil Jensen; venn og studiekamerat Geir Hus, intervju 21. april 2020

17 Intervju Lillian Rype

18 Intervju Eigil Jensen

19 Jeg har bevisst brukt begrepene «pressefotograf» og «fotojournalist» slik de har blitt brukt historisk. Jeg bruker derfor «pressefotograf» frem til og med 1983, året hvor NPFS ble startet og hvor bruken av «fotojournalist» ble introdusert (Knudsen 2015b: 20).

20 Knudsen 2015a: 153–155; venninne Mimsy Møller, intervju 28. september 2020; Dag og Tid, 22. september 1987

21 Knudsen 2015a: 155–157

22 Simensen 1995: 5–21

23 Knudsen 2015b: 20

24 Knudsen 2015a: 196

25 Rjukan Arbeiderblad, 23. mars 1983

26 Simensen 1995: 6–8; Knudsen 2015a: 157

27 Simensen 1995: 28

28 Intervju Geir Hus

29 Knudsen 2015a: 157

30 Simensen 1995: 55

31 Simensen 1995: 21

32 Pressefotografenes klubb 1986, 24. april

33 Intervju Annemor Larsen

34 Intervju Geir Hus

35 Intervju Geir Hus

36 Intervju Annemor Larsen

37 Intervju Geir Hus

38 Simensen 1995: 12–16

39 Simensen 1995: 27

40 Simensen 1995: 12–16

41 Intervju Geir Hus

42 N-gram Karina Jensen

43 Intervju Geir Hus

44 Intervju Annemor Larsen; intervju Lillian Rype; intervju Geir Hus

45 Pressefotografenes klubb, 18. april 1988

46 Aftenposten Aften, 3. mars 1988

47 N-gram Karina Jensen

48 Aftenposten, 9. november 1998

49 Intervju Annemor Larsen

50 Intervju Geir Hus

51 Karina omtaler seg selv som fotojournalist, ikke pressefotograf.

52 Simensen 1995: 23

53 Intervju Annemor Larsen

54 Venninne Mimsy Møller, intervju 28. september 2020

55 Intervju Lillian Rype

56 Fonn 2015: 125

57 Simensen 1995: 5–21

58 Intervju Bente Riise

59 Henrik Bastiansen, forelesning på OsloMet 30. april 2020: «Mediene i en digital tidsalder»

60 Bastiansen 2012: 42; Knudsen 2015a: 155

61 Fotolærer ved OsloMet Per-Anders Rosenkvist, personlig kommunikasjon 16. september 2020

62 Venninne Signe Dons, intervju 14. september 2020

63 Intervju Bente Riise; venn og kollega Trond Idås, intervju 16. april 2020

64 Intervju Signe Dons

65 Intervju Signe Dons

66 Intervju Mimsy Møller

67 Knudsen 2015a: 153

68 Pressefotografenes klubb, 26. april 1987

69 Pressefotografenes klubb, 24. mai, 1989

70 Aftenposten, 13. november 1998

71 Intervju Trond Idås

- 72 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 73 Knudsen 2015a: 154
- 74 Pressefotografens klubb, 5. januar 1994
- 75 Pressefotografenes klubb, 24. mai 1989
- 76 N-gram pressefotograf
- 77 N-gram fotojournalist
- 78 Knudsen 2015a: 196
- 79 Simensen 1995: 16
- 80 N-gram bildejournalist
- 81 Intervju Bente Riise
- 82 Lindebø 2019; intervju Signe Dons. Dette er eksempler på at kildene jeg møtte, i stor grad tegnet det samme bildet av Karina.
- 83 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 84 Dag og Tid, 22. september 1987
- 85 Aftenposten, 22. august 1987
- 86 Osloavisen, 21. juli 1988
- 87 Aftenposten, 22. august 1987
- 88 Intervju Mimsy Møller
- 89 Journalisten, 12. februar 1993; Simensen 1995: 28
- 90 Simensen 1995: 31
- 91 Åretsbilde.no/arkiv 2020, historisk oversikt (ikke oppdatert)
- 92 Fonn 2015: 147; intervju Signe Dons
- 93 Fonn 2015: 146
- 94 Intervju Signe Dons
- 95 Journalisten, 12. februar 1993; intervju Bente Riise
- 96 Intervju Bente Riise
- 97 Intervju Bente Riise
- 98 Riise, Rogde & Jensen 1992
- 99 Pressefotografenes klubb, 20. mars 1993
- 100 Intervju Bente Riise; intervju Trond Idås
- 101 N-gram Karina Jensen
- 102 Intervju Bente Riise
- 103 Intervju Trond Idås
- 104 Aftenposten, 9. november 1998
- 105 Intervju Bente Riise
- 106 Intervju Bente Riise
- 107 Intervju Bente Riise
- 108 Problemerkene hadde begynt høsten 1991, og da ble hun «ble liggende i ukevis», ifølge henne selv i Pressefotografenes klubb. Signe Dons forteller at slitaseskader var vanlig blant fotografer på denne tiden.
- 109 Pressefotografenes klubb, 20. mars 1993
- 110 Simensen 1995: 29; Geard 1993
- 111 Karlsen og Skar 1993: 6–7
- 112 Intervju Bente Riise
- 113 Journalisten, 12. februar 1993
- 114 Aftenposten, 12. november 1998
- 115 Pressefotografenes klubb, 24. april 1986
- 116 Pressefotografenes klubb, 20. januar 1993
- 117 Intervju Lillian Rype
- 118 Intervju Bente Riise
- 119 Intervju Signe Dons
- 120 Intervju Signe Dons
- 121 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 122 Aftenposten, 9. november 1998
- 123 Intervju Bente Riise
- 124 Intervju Trond Idås
- 125 Venn og kollega Stein Bjørge, personlig kommunikasjon 22. mai 2020
- 126 Lindebø 2019; intervju Bente Riise
- 127 Intervju Lillian Rype
- 128 Intervju Bente Riise
- 129 Intervju Signe Dons; intervju Mimsy Møller
- 130 Knudsen 2015a: 157
- 131 Intervju Geir Hus
- 132 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 133 Knudsen 2015a: 202; intervju Signe Dons
- 134 Førstelektor ved OsloMet Anders Graver Knudsen, personlig kommunikasjon 21. september 2020
- 135 Holtet 2011: 19
- 136 Gannestad 2014: 16
- 137 Fajkovic og Vold 2014: 15; Knudsen og Mathisen 2019: 37–40
- 138 Knudsen 2015a: 202; Holtet 2011: 74
- 139 Intervju Signe Dons; Knudsen & Mathisen 2019: 38
- 140 Knudsen 2015b: 20–21
- 141 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 142 Knudsen 2015a: 195
- 143 Knudsen 2015b: 22–25
- 144 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 145 Simensen 1995: 17
- 146 Simensen 1995: 16
- 147 Simensen 1995: 21
- 148 Simensen 1995: 21
- 149 Knudsen 2015a: 155
- 150 Knudsen 2015b: 25
- 151 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 152 Klasselister, Fotojournalistutdanningen ved OsloMet (tidl. Høgskolen i Oslo/ Høgskolen i Oslo og Akershus)
- 153 [Åretsbilde.no/arkiv 2020](https://aretsbilde.no/arkiv), historisk oversikt (ikke oppdatert)
- 154 Holtet 2011: 84
- 155 Personlig kommunikasjon Anders Graver Knudsen; intervju Signe Dons
- 156 Personlig kommunikasjon Per-Anders Rosenkvist
- 157 Intervju Lillian Rype; intervju Bente Riise
- 158 Karina fikk først avslag fra Aftenposten på permisjonssøknaden. Det var uvanlig at fotografer søkte permisjon for å ta etterutdannelse. Hun var frustrert over at det var så mange muligheter for skrivende, men ikke for fotografer. Fortvilet søkte hun hjelp fra skrivende kollegaer. Karina var sikker – hun skulle til Danmark. På den andre søknaden ble permisjonen innvilget.
- 159 Intervju Lillian Rype; intervju Bente Riise; intervju Trond Idås
- 160 Intervju Bente Riise
- 161 Intervju Lillian Rype
- 162 Aftenposten, 9. november 1998
- 163 Intervju Annemor Larsen
- 164 Aftenposten, 11. november 1998
- 165 Journalisten, 26. februar 1999

166 Intervju Bente Riise
 167 Dolmen 2020: 204–205
 168 Journalisten, 11. mars 2019

Litteratur

- Annonser (1983, 23. mars) *Rjukan Arbeiderblad*, s. 4
- Bastiansen, H. (2012). Massekommunikasjon på norsk. I K.S. Orgeret (red.), *Norske medier – journalistikk, politikk og kultur*, s. 17–54. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Bastiansen, H. (2020, 30. april) *Mediene i en digital tidsalder*. Forelesning, masteremne i mediehistorie, OsloMet.
- Baugstø, L. (1987, 22. august) Kvinner tar bilder av kvinner. *Aftenposten*, s. 33
- Bringedal, T. (1998, 13. november) Karina Jensen. *Aftenposten*, s. 11
- Dolmen, S. (red.) (2020). *Årets bilde – Karina Jensens Minnefond 20 år*. Oslo: Pressefotografenes klubb.
- Dødsfall (1998, 11. nov) *Aftenposten*, s. 11
- Fonn, B.K. (2013). *Orientering. Rebellenes avis*. Doktoravhandling. Universitetet i Oslo.
- Fonn, B.K. (2015). *50 år med journalistutdanning. En historie om akademiseringen av et yrkesfag*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Fajkovic, M. og Vold, S.B. (2014). *Fotojournalisten som selvstendig aktør i en medieøkonomi i krise – en undersøkelse blant tidligere og nåværende studenter ved fotojournalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus*. Bacheloroppgave, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Gannestad, H.H. (2014). *Fotojournalistens rolle: Fotojournalistens påvirkning på avisproduktet og framtidsutsikter til yrket*. Bacheloroppgave. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Geard, K. (1993, 12. februar). Snill konge, glad Karina. *Journalisten*, s. 13.
- Geard, K. (1999, 26. februar). Fikk det første stipend. *Journalisten*, s. 17.
- Harberg, K. (1998, 9. november). Karina Jensen. *Aftenposten*, s.11.
- Hegna, B. og Jensen, K. (1988, 3. mars). Majorstuen er søkk borte. *Aftenposten*, s. 5
- Holtet, Hildegunn (2011). *Fotojournalistikkens nyere utvikling*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Hus, G.K. (1998, 12. november). Karina Jensen. *Aftenposten*, s. 17.
- Hågvær, Y.B. (2013). Djevelen ligger i diskursen: En kritisk diskursanalyse av Marte Krogh-saken in VG. *Norsk Medietidsskrift*, 20 (3), 200–222.
- Karlsen, B.I. (red.) og Skar, Ø. (red.). (1993). *Årets bilde 92'*. Pressefotografenes klubb.
- Knudsen, A.G. (2015a). «Reporters with their brains knocked out» og «Fotojournalistikken – en fot utenfor». I Fonn, B.K., *50 år med journalistutdanning. En historie om akademiseringen av et yrkesfag*, s. 153–157 og 192–202. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Knudsen, A.M. (2015b). 20: *Fotojournalistutdanningen 1995–2015*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Knudsen, A.G. og Mathisen, B.R. (2019). *Høy trivsel – usikre kår. Frilansundersøkelsen 2019*. (Rapport til Fritt Ord-konferanse om frilanseres arbeidsvilkår, september 2019).
- Larsen, E. A. (1988, 21. juli). Første kvinne-arkiv i Norden. *Osloavisen*.
- Lindebø, K. (2019, 14. februar). Karina Jensens minnefond har støttet fotojournalister i 20 år. Nå er det slutt. *Journalisten*. Hentet fra: <https://journalisten.no/annemor-larsen-bente-riise-finansiering/karina-jensens-minnefond-har-stottet-fotojournalister-i-20-ar-na-er-det-slutt/350654>
- Lindebø, K. (2019, 11. mars) NJ-lederen går inn for å videreføre Karina Jensens stipend. *Journalisten*. Hentet fra: <https://journalisten.no/foto-fotojournalistikk-hege-iren-frantzen/nj-lederen-gar-inn-for-a-viderefore-karina-jensens-stipend/353500>
- Riise, B., Rogde, I. og Jensen, K. (1992). *Mor Russlands døtre*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- NB N-gram (2020, 24. mai). Bildejournalist. Hentet fra: https://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/trends#ngram/query?terms=bildejournalist&lang=all&case_sens=0&freq=rel&corpus=avis

NB N-gram (2020, 24. mai). Fotojournalist. Hentet fra: https://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/#ngram/query?terms=fotojournalist&lang=all&case_sens=0&freq=rel&corpus=avis

NB N-gram (2020, 24. mai). Karina Jensen. Hentet fra: https://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/#ngram/query?terms=karina+jensen&lang=all&case_sens=0&freq=rel&corpus=avis

NB N-gram (2020, 24. mai). Pressefotograf. Hentet fra: https://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/#ngram/query?terms=pressefotograf&lang=all&case_sens=0&freq=rel&corpus=avis

Pressefotografenes klubb (1986, 24. april).

Årsberetning 1986. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1987, 26. april).

Årsberetning for PK i perioden 12/5-86 til 12/5-87. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1988, 18. april).

Pressefotografskole-elevene inntok Kvinnheringen. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1989a, 24. mai). Årsmøtet 1989. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1989b, 24. mai). Styre og komiteer i Pressefotografenes klubb 1989/90. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1993a, 20. januar). Nominerte premievinnere i Årets bilde 1992. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1993b, 20. mars). Karina Jensen. (Medlemsblad).

Pressefotografenes klubb (1994, 5. januar). PK-medlem nr. 1 er borte. (Pressemelding).

Simensen, J., O. (red). (1995). *Norsk Pressefotografskole. Fra start til mål*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.

Solberg, O. (1987, 22. september). Med eit anna blikk på verda. *Dag og Tid*, s. 4.

Søbye, E. (2012). Hva er en arkivstudie? I A. Johansen (red.), *Kunnskapens språk: skrivearbeid som forskningsmetode*, s. 133–141. Oslo: Scandinavian Academic Press.

Årets bilde (2020, 24. mai). Historisk oversikt. Hentet fra: <http://xn--rets-bilde-42a.no/om-arets-bilde/> (Ikke oppdatert).

Årets bilde (2020, 28. september). Historisk oversikt. Hentet fra: <http://xn--rets-bilde-42a.no/om-arets-bilde/> (Ikke oppdatert)

Intervjuer

Annemor Larsen, 14. april 2020

Trond Idås, 16. april 2020

Geir Hus, 21. april 2020

Bente Riise, 21. april 2020

Lillian Rype, 10. mai 2020

Eigil Jensen, 12. mai 2020

Stein Bjørge, (pers. kommunikasjon) 22. mai 2020

Signe Dons, 14. september 2020

Per-Anders Rosenkvist, (pers. kommunikasjon) 16. september 2020

Anders Graver Knudsen, (pers. kommunikasjon) 21. september 2020

Mimsy Møller, 28. september 2020

